Lieta Nr. C19061812

SKC-1901/2013

SPRIEDUMS

Rīgā 2013.gada 22.novembrī

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts šādā sastāvā:

senators referents N. Salenieks

senatore I. Garda

senators Z. Gencs

rakstveida procesā izskatīja prasītājas /pers. A/ kasācijas sūdzību par Kuldīgas rajona tiesas 2013.gada 22.februāra spriedumu civillietā /pers. A/ maza apmēra prasībā pret /pers. B/ par uzturlīdzekļu piedziņu.

Aprakstošā daļa

[1] /pers. A/ cēlusi maza apmēra prasību pret /pers. B/ par uzturlīdzekļu piedziņu, lūdzot piedzīt savam uzturam Ls 60 mēnesī, sākot no prasības iesniegšanas dienas līdz laikam, kad prasītāja pati spēs sevi apgādāt. Prasība pamatota ar Civillikuma 179.pantu.

Prasītājas vecāki dzīvo šķirti no 2008.gada, un līdz šim uzturlīdzekļi maksāti prasītājas mātei /pers. C/ no Uzturlīdzekļu garantijas fonda, taču, prasītājai sasniedzot 18 gadu vecumu, samaksa pārtraukta. Kaut arī ir pilngadīga, prasītāja turpina mācīties /Nosaukums/ profesionālā vidusskolā, tāpēc pati nespēj sevi apgādāt. Prasītājai ir nepieciešama tēva finansiāla palīdzība, tādēļ, ka mācības ir dienas nodaļā katru dienu un tādējādi viņa nevar strādāt. Naudas līdzekļi ir nepieciešami mācību materiāliem, pārtikai, apģērbam un citiem piederumiem. Mācību maksa nav jāmaksā, prasītājai piešķirta stipendija. Atbildētājam ir ienākumi darba algas veidā.

[2] Ar Kuldīgas rajona tiesas 2013.gada 22.februāra spriedumu prasība apmierināta daļēji, piedzenot no /pers. B/ par labu /pers. A/ uzturlīdzekļus Ls 30 mēnesī no 2013.gada 22.februāra līdz 2013.gada 31.maijam. Pārējā daļā prasība noraidīta.

Tiesa atzinusi, ka Ministru kabineta noteikumi par minimālo uzturlīdzekļu apmēru nav attiecināmi uz bērniem, kuri jau ir sasnieguši pilngadību. Bet, ņemot vērā to, ka prasītāja mācās dienas nodaļā, un viņai nav iespējams strādāt darbu, atbildētājam tomēr ir jāpalīdz savas meitas izglītošanā, lai viņa iegūtu profesiju un varētu sevi nodrošināt ar finansēm. Prasība apmierināma daļēji, ņemot vērā atbildētāja ienākumus- Ls 103 mēnesī. Piedzenot no atbildētāja Ls 60, atbildētājam paliktu naudas līdzekļi sevis uzturēšanai tikai Ls 43, kas ir nesamērīgi maz sevis uzturēšanai un citu pakalpojumu samaksai. Prasītāja nav norādījusi, ka atbildētājam ir arī citi ienākumi. Samērīga uzturlīdzekļu summa, kura būtu piedzenama no atbildētāja ir Ls 30. Prasītājas mātes materiālais stāvoklis ir labāks, līdz ar to viņa var nodrošināt prasītājas vajadzības- iegādāties kancelejas, higiēnas preces un samaksāt komunālos pakalpojumus.

Uzturlīdzekļi piedzenami līdz mācību gada beigām tas ir līdz 2013.gada 31.maijam. Ja prasītāja turpinās mācības, viņai ir iespēja atkārtoti iesniegt prasību par uzturlīdzekļu piedziņu.

[3] Kasācijas sūdzību par minēto spriedumu iesniegusi /pers. A/, lūdzot to pilnībā atcelt un lietu nodot jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā.

Kasācijas sūdzībā norādīts, ka tiesa nav ņēmusi vērā Civillikuma 179.pantā noteikto, ka vecākiem ir pienākums uzturēt bērnu ne tikai samērā ar savu mantas stāvokli, bet arī samērā ar savām spējām. Prasītājas māte ir 3. grupas invalīde kopš bērnības, kuras iespējas gūt lielākus ienākumus ir ierobežotas, taču prasītājas tēvs ir vīrietis darba spējīgā vecumā un viņa veselības stāvoklis neliedz viņam

strādāt un saņemt adekvātu atalgojumu, lai nodrošinātu pienācīgu iztiku sev un savam bērnam. Arī tiesas secinājums, ka /Nosaukums/ profesionālajā vidusskolā stipendijas ir no Ls 7 līdz Ls 50, nav pamatots ar pierādījumiem lietā. No prasītāja piedzītais uzturlīdzekļu apmērs ir nesamērīgi mazs, un tie būtu jāpiedzen Ls 60 apmērā.

Tiesa nepamatoti uzturlīdzekļus piedzinusi līdz mācību gada beigām, jo šī apstākļa iestāšanās nenozīmē, ka prasītāja spēj pati sevi apgādāt. Viņa mācās /mācību iestāde/ un mācības plānots pabeigt 2014.gada vasarā. Tādējādi tiek aizskartas prasītājas tiesības saņemt uzturlīdzekļus līdz brīdim, kad viņa pati spēs sev nodrošināt iztiku.

Tāpat arī tiesa nepamatoti piedzinusi uzturlīdzekļus sākot ar sprieduma pieņemšanas dienu, nevis prasības iesniegšanas dienu, kad faktiski ir noticis viņas tiesību aizskārums. Arī norāde sprieduma rezolutīvajā daļā, ka izpildu raksts izdodams pēc sprieduma stāšanās likumīgā spēkā, ir nepamatota, jo saskaņā ar Civilprocesa likuma 205.panta pirmās daļas 1.punktu pēc lietas dalībnieka lūguma tiesa spriedumā var noteikt, ka pilnīgi vai kādā noteiktā daļā nekavējoties ir izpildāms spriedums par uzturlīdzekļu piedziņu bērnam vai vecākam. Attiecīgu lūgumu /pers. A/ izteikusi prasības pieteikumā.

Motīvu daļa

[4] Pārbaudījis sprieduma likumību attiecībā uz personu, kas to pārsūdzējusi, attiecībā uz argumentiem, kas minēti kasācijas sūdzībā, kā to nosaka Civilprocesa likuma 473.panta pirmā daļa, Senāts uzskata, ka Kuldīgas rajona tiesas 2013.gada 22.februāra spriedums ir atceļams un lieta nododama jaunai izskatīšanai tai pašai tiesai citā sastāvā.

[5] Kuldīgas rajona tiesa tiesa, nosakot uzturlīdzekļu apmēru, ir vadījusies tikai no atbildētāja esošajiem ienākumiem- darba algas, nevērtējot citus apstākļus. Atbilstoši tiesu prakses atziņām, izvērtējot lietā esošos pierādījumus kopsakarā ar pušu paskaidrojumiem un nosakot piedzenamo uzturlīdzekļu apmēru, tiesai:

- jānoskaidro uzturam nepieciešamā summa, lai vislabāk nodrošinātu bērna intereses;

- jānoskaidro pilngadīga bērna paša ienākumi, lai noskaidrotu bērna iespēju pašam sevi apgādāt;

- ja pilngadīgā bērna ienākumi nav pietiekami, tad jāizvērtē vecāku mantas stāvoklis (gan esošie, gan iespējamie ienākumi) un spēja šo iztrūkstošo summu segt;

-šo summu jāsadala proporcionāli katra vecāka mantiskajam stāvoklim, ievērojot katra vecāka ieguldījumu bērna uzturēšanai *(salīdzinājumam ar kritērijiem lietās nepilngadīgo uzturam skat. Senāta 2012.gada 28.septembra spriedumu lietā Nr. SKC-1024).*

Tiesa minētos apsvērumus nav izdarījusi, līdz ar to, Senāta ieskatā, nav pilnvērtīgi izvērtēti visi apstākļi, kam var būt nozīme piedzenamās uzturlīdzekļu summas noteikšanā.

Vienlaikus Senāts atzīst, ka ar pierādījumiem lietā nav pamatots tiesas izdarītais pieņēmums, ka tad, ja arī atbildētājs uzturam izlietotu Ls 90 mēnesī, citu vajadzībām atliktu tikai Ls 13. Apstāklis, ka prasītāja norāda, ka viņai uzturam mēnesī nepieciešami Ls 90, nevar būt par pamatu ne pieņēmumam, ka arī atbildētājs uzturam mēnesī tērē Ls 90, ne attiecīgi tālākam secinājumam, ka Ls 90 mēnesī uzturam ir nesamērīga summa. Nosakot prasītājas uzturam nepieciešamo līdzekļu summu, tiesai tā bija jānosaka, ievērojot iepriekš minētos kritērijus.

Tāpat arī tiesa konstatējusi, ka prasītāja saņem stipendiju un izdarījusi pieņēmumu, ka tās apmērs ir no Ls 7 līdz Ls 50, lai gan lietā attiecīgi pierādījumi nav iesniegti. Tādējādi tiesa izdarījusi secinājumus, kas nav pamatoti ar pierādījumiem lietā, pieļaujot Civilprocesa likuma 193. panta piektās daļas pārkāpumu. Ja lietā trūkst pierādījumu, kas var ietekmēt strīda izšķiršanu, tad atbilstoši Civilprocesa likuma 93. panta ceturtajai daļai tiesai bija iespēja par to paziņot prasītājai un, ja nepieciešams, noteikt termiņu pierādījumu iesniegšanai.

Saskaņā arCivilprocesa likuma 93.panta pirmo daļu, ievērojot Civilprocesa likumā paredzēto sacīkstes un dispozitivitātes principu, pierādījumu nasta gulstas uz abām pusēm. Līdz ar to prasītājai būtu jāpierāda ne tikai prasītā uzturlīdzekļu apmēra lietderīgums un pamatotība, bet arī, ka atbildētājam ir pietiekoši ienākumi, lai tos nodrošinātu. Savukārt atbildētājam, ja tas iebilst pret pieprasīto uzturlīdzekļu apmēru, jāpierāda pieprasītās summas nesamērīgums ar viņa mantisko stāvokli, vai nesamērīgums ar bērna reālām vajadzībām, vai arī prasītājas izvairīšanos no tai ar likumu noteiktā pienākuma pašai sevi uzturēt, uzliekot šādu pienākumu vienīgi atbildētājam.

Tomēr, Senāta ieskatā, tā kā lietas par uzturlīdzekļu piedziņu skar bērnu intereses, tad, lai nodrošinātu to maksimālu aizsardzību, ir pieļaujama atkāpe no sacīkstes principa, kas izriet no Civilprocesa likuma 29.nodaļā paredzētā regulējuma *(piemēram, skat. Senāta 2012.gada 28.septembra sprieduma lietā Nr. SKC-1024 8.punktu)*. Turklāt nav nozīmes apstāklim, ka konkrētajā gadījumā bērns, kura uzturam tiek prasīti līdzekļi, ir sasniedzis pilngadību, jo saskaņā ar Civillikuma 179.panta pirmo daļu vecāku pienākums uzturēt bērnu ilgst līdz brīdim, kad viņš pats spēj sevi apgādāt, un tikmēr attiecībās ar vecākiem viņš ir uzskatāms par bērnu.

Ņemot vērā, ka lietas par uzturlīdzekļu piedziņu skar bērnu intereses, Senāts atzīst, ka uzturlīdzekļu piedziņas lietās ir pieļaujama atkāpe no sacīkstes principa, un tiesai pašai bija pienākums izprasīt trūkstošos pierādījumus (piemēram, atbildētāja bankas kontu izdrukas, izziņu par atbildētāja veiktajām sociālās apdrošināšanas iemaksām, izziņu par viņam piederošajiem nekustamajiem īpašumiem, reģistrētajiem transportlīdzekļiem u.c.) pēc savas iniciatīvas. Turklāt konkrētajā gadījumā, pie apstākļiem, kad pēc prasītājas norādītā (*skat. prasības pieteikumu lietas 5.lpp.*) atbildētājs ir izvairījies no pienākuma uzturēt savu meitu /pers. A/, nemaksājot viņai uzturlīdzekļus līdz pilngadībai (tie tika maksāti no Uzturlīdzekļu garantiju fonda), kā arī nav iesniedzis paskaidrojumus

par prasību un ieradies uz tiesas sēdi, bet prasītājai pašai nav bijis iespējams iegūt attiecīgus pierādījumus par atbildētāja mantas stāvokli, tiesai vēl jo vairāk bija pienākums pašai izprasīt nepieciešamos pierādījumus, lai aizsargātu bērna, t.i., prasītājas intereses.

[6] Vienlaikus Senāts vērš uzmanību uz apstākli, ka tiesa nav izvērtējusi lietā esošās SIA XXX izziņas, kas apliecina atbildētāja /pers. B/ vidējo izpeļņu *(skat. lietas 36.lpp)*, atbilstību Dokumentu juridiskā spēka likuma 4. panta pirmajai daļai, kas noteic, ka, lai dokumentam būtu juridisks spēks, tajā iekļauj šādus rekvizītus: 1) dokumentu autoru nosaukums 2) dokumenta datums 3) paraksts. Turklāt, ņemot vērā, ka lietā nav citu pierādījumu par atbildētāja mantas stāvokli, un tiesas argumentācija, nosakot piedzenamo uzturlīdzekļu apmēru, ir balstīta galvenokārt uz minēto izziņu, tiesai bija jāizvērtē jautājums par lietā esošo pierādījumu pietiekamību, un, kā jau minēts iepriekš *(skat. šī sprieduma 5. punktu)*, norādīt uz papildu pierādījumu nepieciešamību prasītājai vai pašai izprasīt nepieciešamos pierādījumus.

[7] Senāts atzīst par pamatotu kasācijas sūdzības argumentu, ka tiesa nepamatoti piedzinusi uzturlīdzekļus sākot ar sprieduma taisīšanas dienu, nevis prasības iesniegšanas dienu. Augstākā tiesa 1996.gada 6.oktobra plēnuma lēmuma Nr. 3 „Par likuma piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām" 20.punkta trešajā daļā izskaidrojusi, ka uzturlīdzekļi piespriežami no brīža, kad prasība celta tiesā. Lai arī minētais plēnuma lēmums ar Satversmes tiesas 2003.gada 4.februāra lēmumu lietā Nr. 2002-06-01 zaudējis spēku, šādu pieeju jautājuma par uzturlīdzekļu piedzīšanas brīdi risināšanā apstiprina arī turpmākā judikatūra, kuru atbilstoši Civilprocesa likuma 5.panta sestajai daļai tiesai vajadzēja ņemt vērā. Augstākās tiesas Senāta 2007.gada 29.augusta lēmumā lietā Nr. SKC-556 izskaidrots, ka prasībās par uzturlīdzekļu piedziņu bērna uzturam tie piedzenami no brīža, kad celta prasība tiesā, jo ar prasības celšanas brīdi attiecīgā persona uzsāk savu likumā garantēto civilo tiesību aizsardzības realizāciju tiesā. Līdzīgas atziņas paustas arī Senāta 2010.gada 27.janvāra spriedumos lietās Nr. SKC-254 un Nr. SKC-285/2010.

Konkrētajā gadījumā /pers. A/, uzskatīdama, ka viņas tiesības uz uzturlīdzekļiem ir aizskartas, savas subjektīvās tiesības procesuālā nozīmē, ceļot prasību par uzturlīdzekļu piedziņu no atbildētāja, izmantojusi 2012.gada 26.novembrī, tāpēc tiesai nebija pamata noteikt citu minēto periodisko maksājumu piedziņas sākuma termiņu. Līdz ar to pirmās instances tiesas spriedums šajā daļā nav atzīstams par pamatotu un ir atceļams.

[8] Senāta ieskatā pirmās instances tiesa nepamatoti noteikusi, ka uzturlīdzekļi /pers. A/ uzturam piedzenami līdz mācību gada beigām, t.i., līdz 2013.gada 31.maijam. Senāts piekrīt kasācijas sūdzības argumentam, ka mācību gada beigas pie apstākļiem, kad prasītājai mācības jāturpina arī nākamajā mācību gadā, nenozīmē, ka līdz ar viena mācību gada beigām viņa spēj pati sevi apgādāt. Turklāt lietā nav iesniegti pierādījumi, ka vasaras brīvlaikā prasītāja strādātu algotu darbu, tādējādi nodrošinot sev iztiku. Tāpat tiesai būtu jāvērtē arī apstāklis, vai šajā laika periodā viņa saņem stipendiju.

Arī Senāta 2008.gada 26.novembra spriedumā lietā Nr. SKC-440 un 2010.gada 24.marta spriedumā lietā Nr. SKC-488 atzīts, ka, lai arī likumdevējs nav noteicis precīzu laiku, ar kuru vecākiem beidzas uztura došanas pienākums, to nevar saistīt ar brīdi, kad bērns absolvē mācību iestādi, jo uzturlīdzekļu sniegšanas pienākumu likums ir saistījis vienīgi ar vecāku mantas stāvokli un ar laiku, kad bērns pats sevi spēj apgādāt. Līdz ar to tas apstāklis, ka 2013.gada 31.maijā beidzas mācību gads izglītības iestādē, vēl jo vairāk nevarēja tikt ņemts vērā kā vienīgais pamatojums jautājuma izlemšanai par uzturlīdzekļu piedziņu līdz konkrētam nosacījuma iestāšanās brīdim, jo tas neizslēdz iespēju, ka arī pēc noteiktā datuma pastāv objektīvi apstākļi, kuru dēļ prasītāja nevar sevi apgādāt.

Savukārt tiesas secinājums, ka gadījumā, ja prasītāja turpinās mācības, viņai ir iespējas celt jaunu prasību par uzturlīdzekļu piedziņu, ir pretrunā likuma „Par tiesu varu" 28. panta pirmajā daļā nostiprinātajam procesuālās ekonomijas principam un Civilprocesa likuma 193.panta piektajai daļai, jo lietā nav iesniegti pierādījumi, kas ļautu izdarīt secinājumu vai pieņēmumu, ka prasītāja mācības neturpinās. Tādējādi tiek pārkāptas prasītājas tiesības saņemt uzturu līdz brīdim, kad viņa pati spēs sevi apgādāt. Gadījumā, ja zustu pamats uzturlīdzekļu piedziņai no atbildētāja, proti, prasītāja pārtrauktu mācības vai sāktu strādāt algotu darbu, tādējādi nodrošinot sev iztiku, atbildētājam būtu tiesības celt prasību, lūdzot atbrīvot viņu no uzturlīdzekļu došanas pienākuma. Līdz ar to Senāts uzskata, ka tiesa nepamatoti ir noteikusi uzturlīdzekļu piedziņas termiņu līdz mācību gada beigām.

[9] Vienlaikus Senāts norāda, ka Kuldīgas rajona tiesa spriedumā nav atspoguļojusi apsvērumus, kādēļ noraidīts prasītājas lūgums saskaņā ar Civilprocesa likuma 205.panta pirmo daļu noteikt sprieduma nekavējošu izpildi. Tiesa nav analizējusi, vai pastāv īpaši apstākļi, kas attiecas uz prasītāju, un kuru dēļ nepieciešama un pieļaujama sprieduma nekavējoša izpilde (*skat. Senāta 2011.gada 22.jūnija spriedumu lietā Nr. SKC-980*). Tādējādi tiesa pārkāpusi Civilprocesa likuma 193. panta piekto daļu, jo noraidījusi prasījumu, neizdarot secinājumus par tā pamatotību vai nepamatotību. Līdz ar to spriedumu šajā daļā nevar atzīt par pamatotu un likumīgu, un tas ir atceļams.

[10] Ņemot vērā iepriekš minēto, Senāts atzīst, ka pirmās instances tiesas spriedums nav tiesisks un pamatots, līdz ar to ir pamats tā atcelšanai.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 474.panta 2.punktu, Senāts

nosprieda:

Atcelt Kuldīgas rajona tiesas 2013.gada 22.februāra spriedumu un lietu nodot jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā.

Spriedums nav pārsūdzams.

Senators	N. Salenieks
Senatore	I. Garda
Senators	Z. Gencs